

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

249408

ชุมชนกับการจัดการงานสาธารณะ : ศึกษากรณีการจัดการน้ำเสียของ
ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

วิภาวี ศรีจันทร์นิตย์

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา 2554

๖๐๐๒๕๓๖๘

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

249408

ชุมชนกับการจัดการงานสาธารณะ: ศึกษากรณีการจัดการน้ำเสียของ
ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

วิภาวี ศรีจันทร์นิตย์

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

COMMUNITY AND PUBLIC MANAGEMENT: A CASE STUDY OF
WASTE WATER MANAGEMENT AT BANG BUA COMMUNITY,
BANG KHEN DISTRICT, BANGKOK METROPOLIS

VIPAVEE SRICHANTRANIT

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE

2011

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

บทคัดย่อ

249408

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ **ชุมชนกับการจัดการงานสาธารณะ: ศึกษากรณีการจัดการน้ำเสีย**
ของชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ชื่อผู้เขียน นางวิภาวี ศรีจันทร์นิตยั

ชื่อปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2554

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ศักดิ์ จันทิพย์ ประธานกรรมการ
2. ศาสตราจารย์ ดร. จิร โสภณ วีระสย
3. รองศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ โสภณเหมาะ

การวิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการงานสาธารณะ: ศึกษากรณีการจัดการน้ำเสีย
ของชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ได้ทำการวิจัย ถึงปัญหาและผลกระทบ
ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมุ่งเน้นการศึกษา ถึงกระบวนการการมีส่วนร่วม ของชุมชน
บางบัวกับกิจกรรมในการจัดการน้ำเสียคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

การทำวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาน้ำเสียของ
ชาวชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ที่ประสบกับปัญหาน้ำเสีย (2) เพื่อศึกษา
กระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเสียของชาวชุมชนบางบัว และ (3) เพื่อศึกษา
กระบวนการการจัดการน้ำเสีย โดยรวมของชุมชนบางบัว

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัว การบำบัดน้ำเสียของชาวชุมชนบางบัวและประชาชนที่พักอาศัยอยู่ริมคลองบางบัว การตอบรับนโยบายของกรุงเทพมหานคร ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545-2549) ในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษประเภทแก้ไขน้ำเสียในกรุงเทพมหานคร

และแผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะเวลา 12 ปี (พ.ศ. 2552-2563) โดยมีขอบเขตการวิจัย คือ พื้นที่ชุมชนบางบัว ชุมชนร้อยกรอง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสำรวจ และการสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิจัย โดยแยกหัวข้อได้ดังนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (participation) (2) แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) และ (3) แนวคิดการสัญญาผูกพันกับชุมชน (civic engagement) โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อที่จะศึกษาวิเคราะห์กระบวนการที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิด คือ (1) ภาวการณ์ร่วมมือการมีส่วนร่วม (2) ชุมชนบางบัวกับการจัดการน้ำเสีย (3) เทคนิควิธีการจัดการน้ำเสีย และ (4) วิธีการจัดการน้ำเสีย

จากผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่า การศึกษาครั้งนี้ จะมุ่งเน้นการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนกับกิจกรรมในการจัดการน้ำเสียคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร โดยได้ดำเนินการปฏิบัติให้สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งกำหนดวิธีการพัฒนากลไก และกระบวนการเชิงบูรณาการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะประเด็นในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนบางบัวได้เป็นชุมชนนาร่องต้นแบบ เนื่องจากปัญหาสภาพแวดล้อมน้ำเน่าเสีย และปัญหาความปลอดภัย แต่แท้ที่จริงแล้วประชาชนในชุมชน ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีความปลอดภัยมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากภาวการณ์ร่วมมือของคนในชุมชนนั้น สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จึงได้มีการยกตัวอย่างให้เป็นชุมชนนาร่องที่ประสบความสำเร็จก่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกรักบ้านเกิดรักถิ่นฐานตนเอง เพื่อเสริมสร้างและพัฒนา ทำให้บ้านเมืองสะอาดเรียบร้อย ทำให้ชุมชนที่อยู่อาศัยและประชาชนที่อยู่ในชุมชนมีโอกาสที่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ถึงแม้การดำเนินโครงการเริ่มแรกอาจประสบปัญหาบ้าง จากการที่ทุกคนอาจไม่เข้าใจในตัวโครงการ ไม่เข้าใจมาตรการทางกฎหมาย และคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ตัวเองนั้นแต่ก็สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ผ่านไปได้ด้วย การที่ชาวชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจในมาตรการกฎหมายต่าง ๆ ไปพร้อมกัน การดำเนินการ

แก้ปัญหาของชุมชนบางบัว เปรียบได้กับการนำนโยบายไปปฏิบัติ การแปลงแผนพัฒนา กรุงเทพมหานคร ไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการพัฒนาที่เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีกลไกการประสานงาน โดยเชื่อมโยงแผนงาน แผนเงิน และแผนคนไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการสนับสนุนการดำเนินงานของทุกฝ่ายให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของชุมชน ที่นำมาสู่การพัฒนาอย่างมีทิศทาง จนเป็นแบบอย่างที่ดีที่ปัจจุบันทุกฝ่ายให้การยอมรับ

จากผลการวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม คือ การปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยเริ่มตั้งแต่มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนา เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนในอนาคต

ABSTRACT

249408

Thesis Title Community and Public Management: A Case Study of
Waste Water Management at Bang Bua Community,
Bang Khen District, Bangkok Metropolis

Student's Name Mrs. Vipavee Srichantranit

Degree Sought Master of Political Science

Major Political Science

Academic Year 2011

Advisory Committee

1. Assoc. Prof. Dr. Damrongsak Junthothai Chairperson
2. Prof. Dr. Jirachoke Virasaya
3. Assoc. Prof. Dr. Poom Chokmoh

In this thesis entitled “Community and Public Management: A Case Study of Waste Water Management at Bang Bua Community, Bang Khen District, Bangkok Metropolis,” the researcher investigates problems and direct and indirect factors affecting the waste water management system. The researcher emphasizes the participation processes and activities of the Bang Bua Community in the waste water management of the Bang Bua Canal.

In carrying out this research investigation, the researcher had the following three objectives: (1) to examine the conditions of waste water problems for the members of the community under study; (2) to investigate

the process of participation in waste water management by the members of this community; and (3) to inquire into the overall picture of the processes of waste water management in the community.

In this research investigation, the researcher studied the process of participation involved in the conservation of Bang Bua Canal and waste water treatment vis-à-vis the residents of Bang Bua Community living along the Bang Bua Canal and their responses to the policies of the Bangkok Metropolitan Administration (BMA) in accordance with the Sixth Bangkok Metropolitan Administration Development Plan (2002-2006) in the aspect of environmental pollution stemming from rectifying defects in the management of waste water in Bangkok Metropolis in addition to their later responses to the Twelve-Year Bangkok Metropolitan Administration Development Plan (2009-2020). The scope of research was in the areas of Bang Bua Community and Roi Krong Community in Bang Khen district, Bangkok Metropolis.

In this qualitative research investigation, the researcher studied pertinent documents, made observations, and conducted surveys and interviews.

The topics of investigation were as follows: (1) the concept of participation; (2) the concept of participatory action research; and (3) the concept of civic engagement.

In fulfilling the objectives of this investigation, the researcher thereupon studied and analyzed processes corresponding to the following elements of the overarching conceptual framework governing this investigation. As such, the objectives were to study and analyze the processes corresponding to the

following conceptual framework: (1) parties cooperating in participation; (2) the Bang Bua Community and waste water management; (3) waste water management techniques; and (4) waste water management.

On the basis of findings, it can be seen that this study focused on the participation processes of members of the general public in the community and the activities in which they participated in waste water management vis-à-vis Bang Bua Canal, Bang Khen district, Bangkok Metropolis. It was found that these operations were in congruence with the Ninth National Economic and Social Development Plan B.E. 2545-2549 (2002-2006). It was this plan which determined the methods of developing mechanisms and integrating processes such that members of the general public could be participants in matters affecting their lives, especially in respect to the conservation of the environment and natural resources.

Important factors that led to Bang Bua Community becoming a prototypical pilot community were its approaches to its environmental, polluted waste water, and safety problems. In fact, community members needed to have a better quality of life and to be safer. The party of community residents who cooperated in this process ensured the issues become concretized. Therefore, this community has been recognized as a pilot community that has been successful in developing a public mind, conscientiousness in expressing love for one's hometown and one's own domicile in a concrete fashion such that one's locality would be clean and neatly kept. The community and its members would accordingly have good opportunities and a better quality of life.

Although the operations of such projects may initially face problems in view of a lack of public understanding, legal measures which were drawn up and cognizance of what could contribute to one's own benefit led to problems being solved through the participation of community members and related agencies and finally to a firm grasp by community residents of the meaning of the legal measures being put into force.

The problem-solving operations of Bang Bua Community residents can be compared with similar processes involving other problems in the implementation of developmental policy in Bangkok Metropolis on a serious and continuous basis. This developmental policy has led to concrete results in an efficient manner. There are mechanisms for cooperation whereby plans governing work, sources of financing, and human resources can be synchronized. The operational support provided by all parties has led to the coherence of the elements of overall operational plans for the community as a whole, which in turn has led to multidimensional development and the projection of a good role model acceptable to all parties.

Findings from this research investigation are compatible with the concept of participation in that the findings show that participation can instill an awareness of the need for community participation. This process commences with participation in thinking, planning, making decisions, conducting operations, and participating in follow-ups and evaluations of the processes of development, thereby leading to a vision of balanced and sustainable development in the future.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณ ในความกรุณา เป็นอย่างยิ่งจากท่าน รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ศักดิ์ จันทโททัย อาจารย์ที่ปรึกษา รวมทั้ง ศาสตราจารย์ ดร. จิร โชค วีระสย รองศาสตราจารย์สนธิ์ บางยี่ขัน และรองศาสตราจารย์ ดร. ภูมิ โชคเหมาะ ที่ได้ให้คำแนะนำแนวทาง และช่วยตรวจสอบความถูกต้องในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี รวมทั้งขอขอบพระคุณ คณะอาจารย์ทุกท่านที่เข้ามาสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์ ที่ให้ทั้งความรู้และแนวความคิดใหม่ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาต่อไปได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาเรื่องชุมชนกับการจัดการงานสาธารณะ: ศึกษากรณีการจัดการน้ำเสียของชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร จึงขอขอบพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้องที่ได้ให้ความรู้และให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้

ท้ายที่สุดนี้ คุณประโยชน์ทั้งหลาย ที่ได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบคุณความดีทั้งหมดให้แก่ บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด คณาจารย์ และผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำครั้งนี้ และหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คงก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาครั้งต่อไป

วิภาวี ศรีจันทร์นิตย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(11)
สารบัญตาราง	(14)
สารบัญภาพประกอบ.....	(15)
 บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (participation)	9
แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research)	12
แนวคิดการสัญญาผูกพันกับชุมชน (civic engagement).....	14
แนวคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายปฏิบัติ (implementation).....	22
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	27
กรอบแนวคิด	29
3 ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย.....	30
วิธีดำเนินการวิจัย.....	30

บทที่	หน้า
4 บทบาทของชุมชนบางบัวกับการจัดการน้ำเสีย.....	33
วิธีการจัดการ	34
ภาคีความร่วมมือการมีส่วนร่วม	57
เทคนิควิธี	64
ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหา.....	80
ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล	82
5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	97
สรุปผล	97
ข้อเสนอแนะ	101
ภาคผนวก	
ก แผนที่ ที่ตั้งพื้นที่ ที่ศึกษา.....	103
ข วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพ.....	119
บรรณานุกรม.....	130
ประวัติผู้เขียน	135

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การเปรียบเทียบกระบวนการการมีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสียระหว่าง ชุมชนบางบัวและชุมชนร้อยกรอง.....	93

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 พื้นที่ชุมชนบางบัวในอดีต ซึ่งมีสภาพเป็นทุ่งนากว้าง และเป็นป่าสะแกทึบ ก่อนที่ชาวชุมชนจะมานุกรุกพื้นที่ ก่อน ปี พ.ศ. 2497	2
2 ชุมชนที่พักอาศัยริมคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร	36
3 การจัดประชุมชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ	39
4 เสาไฟที่ติดอยู่หน้าตัวบ้านและในห้องครัว	44
5 ชุมชนบางบัวในอดีต	45
6 ชุมชนบัวในปัจจุบัน (บันทึกภาพเมื่อ 29 มี.ค. 2554)	46
7 การเปรียบเทียบผังของชุมชนบางบัวในอดีตและปัจจุบัน	47
8 การประชุมร่วมกันทั้งเครือข่ายฯ และสำนักงานเขตบางเขน กรมทหารราบที่ 11 ในการรณรงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกร่วม	49
9 รณรงค์ให้ทำถังดักไขมันใช้เองในราคาถูกลงและประหยัดและ การทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสียและร่วมกันเท น้ำหมักชีวภาพลงสู่คลอง.....	49
10 ผู้นำเครือข่ายฯ ผู้สื่อข่าว CNN สำนักงานเขตบางเขน ราบ 11 ลงเรือ ลงเรือเอนกประสงค์ รณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วมกระจายเสียงทางเรือ.....	50
11 พ.ท. สมชาย จิตประยูร ผู้นำชุมชนไม้ 1 กำลังอธิบายให้ผู้สื่อข่าวฯ และผู้สื่อข่าว CNN เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น	50
12 การปลูกผักบุ้งเป็นแนวตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลอง	51
13 การต้อนรับด้วยพวงมาลัยดอกไม้และขบวนกลองยาว.....	52
14 ผู้อำนวยการเขตบางเขนกล่าวปราศรัยและการดำเนินงานการจัดการ น้ำเสียของชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ	53
15 บรรยากาศในที่ประชุม.....	54

ภาพ	หน้า
16 หลังจากการประชุมเสร็จสิ้น	55
17 ปฏิบัติการฉีดน้ำหมักชีวภาพ	56
18 คณะวิทยากรของชุมชนกำลังบรรยายให้แก่คณะศึกษาที่มาดูงาน	57
19 ฝึกอบรมการทำ EM Ball	61
20 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ สนับสนุนยานพาหนะพร้อม พลขับพาผู้นำ ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ และผู้วิจัย ไปทัศนศึกษาที่วังจิตรลดา.....	61
21 ผู้นำชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ไปที่วังจิตรลดาศึกษาการบำบัดน้ำเสีย ด้วยวิธีธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวโครงการใน พระราชดำริ จากเจ้าหน้าที่ในสำนักพระราชวัง.....	62
22 เรือชุดดิน ของกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ กำลังขุดลอกขยะ ที่ฝังจมอยู่ในคลองบางบัว.....	62
23 ทำการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม โดยการทอดกองผ้าป่าขยะมูลฝอย.....	65
24 ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ทำการทอดผ้าป่าขยะ โดยมีขบวนเรือ พระภิกษุรับบิณฑบาตขยะทางเรื่อนำหน้า	66
25 ขบวนเรือกองผ้าป่าขยะ	67
26 ขบวนเรือที่คอยรับขยะจากประชาชนที่พักอาศัยอยู่ทั้งสองข้างฝั่งคลอง .	68
27 ขยะที่ได้ทั้งหมดนำไปทอดผ้าป่าที่วัดบางบัวและวัดเทวสุนทร.....	68
28 เรือเอนกประสงค์และโครงสร้าง	70
29 ส่วนประกอบภายในถังดักไขมัน	72
30 ถังดักไขมันราคาประหยัดชุดละ 300 บาท	72
31 ผลการวิเคราะห์น้ำที่ได้จากถังดักไขมัน.....	74
32 การปลูกผักบุ้งให้เป็นแนวในคลอง.....	75
33 ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ช่วยกันเทน้ำหมักชีวภาพลงสู่คลอง.....	76
34 EM Ball.....	77

ภาพ	หน้า
35 บ่อบำบัดน้ำเสียชุมชนบางบัว	79
36 บ่อบำบัดน้ำเสียการเคหะชุมชนบางบัว.....	85
37 เป็นของเสียที่เหลือจากการบำบัดแล้วนำไปเทในบ่อตากแห้ง.....	86
38 ศาลาเอนกประสงค์ของชุมชนร้อยกรอง	87
39 ชุมชนร้อยกรองเทน้ำหมักชีวภาพลงคลองบางบัวเดือนละ 1 ครั้ง และบริเวณสภาพทั่วไปของชุมชนร้อยกรอง	95
40 แผนที่ที่ตั้งพื้นที่ที่ศึกษา	104
41 พื้นที่ของชุมชนบางบัวในอดีต ซึ่งมีสภาพเป็นทุ่งนากว้างและ เป็นป่าสะแกทึบ ก่อนที่จะมีชุมชน มาบุกรุกที่ราชพัสดุ ก่อน ปี พ.ศ. 2497	106
42 กังหันน้ำชัยพัฒนา	127
43 Fax จาก UN ที่ส่งไปถึงชุมชนบางบัว	128